

מרכז מורשת
מיימונידס
Maimonides
Heritage Center

גליון 57

שבטי ישראל

אלול תשפ"ה

הפינה
לצעירים

המלך בשדה
זמן של קרבה
וחסד
עמ' 4

חודש אלול -
חודש הרחמים
והסליחות
עמ' 3

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וקונסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

אלול
חותם שנה.
תקופה.
ימים שעברו ואינם.

קול שופר מרעיד את הלב
פותח פתח
ימים חדשים וטובים
שנה מתחדשת

רוח סתיו מצננת
מביאה עימה רוח
מביאה עימה
בשורה

שנה
טובה

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

חודש אלול - חודש הרחמים והסליחות

מנהגים ומסורות החודש

הסליחות

הסליחות הן תפילות מיוחדות המבטאות חרטה על החטאים ובקשה למחילה. הן נאמרות בשעות המוקדמות של הבוקר, כאשר העולם שקט והנשמה זכה יותר. מבנה הסליחות כולל פיוטים עתיקים, וידויים, ובקשות רחמים. המרכזי שבהם הוא אמירת שלוש עשרה מידות הרחמים, שהן הדרך שלימד הקב"ה למשה לעורר רחמים בעת צרה.

ביקור קברי צדיקים

מנהג נפוץ באלול הוא לבקר בקברי צדיקים ולהתפלל שם. האמונה היא שצדיקים מליצים יושר בעד החיים, וביקור בקברם מעורר זכותם. ביקורים אלו מזכירים לנו את חולפות החיים ומעוררים לתשובה.

קריאת תהילים

נהוג להרבות בקריאת תהילים בחודש אלול. המזמורים של דוד המלך מבטאים את מכלול הרגשות האנושיים - שמחה, עצב, חרטה, תקווה - והם מתאימים במיוחד לאווירה הרוחנית של החודש.

חודש אלול מציע הזדמנות לחידוש פנימי. בעולם המודרני, אנו רגילים לחשוב על חידוש במונחים חיצוניים - עבודה חדשה, בית חדש, חברים חדשים. אבל אלול מזכיר לנו שהחידוש החשוב ביותר הוא החידוש הפנימי של הנשמה.

אחד ההיבטים המשמעותיים באלול הוא ההתמודדות עם הכישלונות של השנה החולפת. במקום לברוח מהם או להכחיש אותם, אלול מעודד אותנו להתבונן בהם ולהפיק מהם לקחים. הכישלון הופך להזדמנות לגדילה.

בניגוד למה שחושבים רבים, חודש אלול אינו זמן של דיכאון והתבוססות בחטאים.

הקדמה - "אני לדודי דודי לי"

חודש אלול מכונה בפי חז"ל "חודש הרחמים והסליחות", והוא פותח את תקופת הימים הנוראים המובילה לראש השנה ויום הכיפורים. שמו של החודש נרמז בפסוק "אני לדודי דודי לי" (שיר השירים ו', ג'), כאשר ראשי התיבות א-ל-ו-ל רומזים על הקירבה המיוחדת בין הקב"ה לעם ישראל בתקופה זו.

המשמעות הרוחנית של החודש

התעוררות מלמעלה

חודש אלול מאופיין בהתעוררות מיוחדת מלמעלה, כפי שמובא במדרש: "אני לדודי - בתחילה אני מתעורר כלפי הקב"ה, ואז דודי לי - הקב"ה מתגלה אליי". התעוררות זו באה לידי ביטוי במנהג תקיעת השופר בכל יום מראש חודש אלול ועד ערב ראש השנה.

השופר, הנושא בחובו קולות שונים - תקיעה, שברים ותרועה - מסמל את קריאת ההתעוררות לנשמה. התקיעה מבטאת את השלמות הרצויה, השברים את הצער על העבר, והתרועה את הזעקה לעתיד טוב יותר.

זמן החשבון הנפש

אלול הוא זמן החשבון הנפש המעמיק ביותר בשנה. כפי שאומר הרמב"ם בהלכות תשובה: "אף על פי שתשובה וצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שמראש השנה עד יום הכיפורים יפה במאד ומקובלת מיד". ואלול הוא ההכנה החיונית לימים הנוראים הללו.

החשבון נפש באלול אינו רק ביקורת על העבר, אלא גם תכנון לעתיד. זהו זמן לשאול: מה השגתי השנה? באילו תחומים גדלתי? איפה נכשלתי? וחשוב מכל - איך אוכל להיות טוב יותר בשנה הבאה?

מתרחש בהקשר קהילתי של תפילות משותפות ותמיכה הדדית.

לסיום

חודש אלול מלמד אותנו שהשינוי אפשרי תמיד. לא משנה כמה רחוקים היינו, לא משנה כמה טעינו, תמיד יש דרך חזרה. "אני לדודי ודודי לי" - הקשר בין האדם לבוראו הוא קשר של אהבה, לא של פחד. וקשר זה חזק מכל מכשול. העבודה שאנו עושים באלול היא השקעה ארוכת טווח בנשמה שלנו ובעולם שסביבנו. זהו חודש שמזכיר לנו שכל יום הוא הזדמנות חדשה להיות טובים יותר, קרובים יותר, מחוברים יותר. למהות האמיתי שלנו.

הוא זמן של בניית אמונה עצמית חדשה, המבוססת על ההכרה שלכל אדם יש כוח פנימי לשנות ולהשתפר.

האיזון בין חומר לרוח

בעולם המודרני, הדגש על ההישגים החומריים לעיתים מעמיד בצל את הצרכים הרוחניים. אלול מזכיר לנו שהאדם זקוק גם לטיפוח הנשמה, לא רק לטיפוח הכיס... חודש אלול מזמין אותנו לחזור אל השאלות הבסיסיות: מי אני? מה המטרה שלי בחיים? איך אני יכול לתרום לעולם? אלו שאלות שקל לשכוח אותן בעומס החיים היומיום. אלול מדגיש את החשיבות של איזון בין הצרכים האישיים לצרכים הקהילתיים. התשובה היא תהליך אישי, אבל הוא

חודש אלול - "המלך בשדה"

זמן של קירבה וחסד

לפי תורת הקבלה, בחודש אלול השכינה יורדת למדרגה נמוכה יותר, קרוב לעולמנו. זהו זמן של התגלות מיוחדת של מידת החסד והרחמים. במקום שאנחנו נדרשים לעלות למעלה אל הקדושה, הקדושה יורדת אלינו. הירידה הזאת היא מעין ירידה של השכינה, והיא באה לחפש את נשמות ישראל הנידחות. זהו חסד עליון - הקב"ה מוותר על כבודו ויורד אלינו כדי לעזור לנו בתשובה.

הזמן הכי קרוב לחזרה

חודש אלול הוא הזמן שבו הדרך לתשובה הכי קצרה. לא צריך "למות" על התשובה, לא צריך סבל גדול או יסורים קשים. מספיק רצון כן ומעט מאמץ, והדלת פתוחה לרווחה.

פתיחה

המשל החסידי המפורסם

הבעל שם טוב מביא משל נפלא על חודש אלול: מלך יוצא מארמונו ומטייל בשדות. כל תושב הממלכה יכול להתקרב אליו, לדבר איתו, ואף לבקש ממנו בקשות. זה שונה לגמרי מהמצב בשאר השנה, שבו רק השרים והאצילים זוכים לקבלה אצל המלך בארמון.

כך גם הקב"ה בחודש אלול - הוא "יוצא לשדה" ומתקרב אלינו באופן מיוחד. אין צורך בתיווך של מלאכים או צדיקים, אין צורך בטקסים מורכבים. פשוט ובאמת, כל אחד יכול לפנות אליו.

השכינה בגלות - התגלות החסד

ירידת השכינה לעולם השפל

הנשמה הטהורה, מעבר לכל המחשבות והספקות.

חשבון הנפש - לא משפט אלא ריפוי

הבדל בין דין למרפא

הרבה אנשים חוששים מחשבון הנפש כי הם חושבים שזה בית משפט. אבל האמת היא שחשבון הנפש הוא יותר כמו ביקור אצל רופא. הרופא צריך לדעת מה כואב כדי לרפא.

כך גם הנשמה - היא צריכה להכיר את הפצעים שלה כדי שיוכלו להתרפא. חשבון הנפש הוא אבחון, לא עונש.

המחילה כהליך פנימי

התשובה היא לא רק על דברים שעשינו לאחרים, אלא גם על דברים שעשינו לעצמנו. כמה פעמים פגענו בנשמה שלנו? כמה פעמים ויתרנו על החלומות שלנו? כמה פעמים לא האמנו בעצמנו? החמלה על עצמנו היא חלק מהתשובה. לא אכזריות ולא דיכאון, אלא חמלה ורחמים - כמו הורה שמבין את הילד שלו גם כשהוא טועה.

הסליחות - שפת הנשמה

השעה הקדושה של השחר

הסליחות נאמרות בזמן שהעולם עוד לא התעורר. זה הזמן שבו הנשמה הכי זכה, לפני שהיום מתחיל עם כל הדאגות והמחשבות.

בשעה הזאת, בין לילה ליום, הקול של הנשמה הכי נשמע. התפילות יוצאות באמת מהלב, לא רק מהפה.

"סלח לנו אבינו כי חטאנו"

המילה "אבינו" היא המפתח לכל הסליחות. אנחנו לא עומדים מול שופט זר ואכזרי, אלא מול אבא שאוהב אותנו. אבא יכול לכעוס, אבל הוא תמיד מוכן לסלוח.

הקשר של "אבינו מלכנו" הוא הקשר המושלם - מלך שיש לו כוח, אבל הוא

המלכות והמלכים - ממד זמנים שונה

זמן הכתרה חדש

ראש השנה הוא "יום הזכרון" ו"יום תרועה", אבל לפני כל אלה הוא "יום הכתרת המלך". בחודש אלול אנחנו מכינים את עצמנו להכיר במלכותו של הקב"ה מחדש. זו לא רק הכרה פורמלית, אלא הכרה מהלב.

המושג "מלך" בהקשר רוחני שונה לגמרי ממלכות בעולם הגשמי. מלך בשמים הוא זה שרוצים שימלוך, זה ששלטונו מביא ברכה ושלווה, לא פחד ודיכוי.

קבלת מלכות השמים מחדש

כל יום באלול הוא יום נוסף של "קבלת מלכות השמים". אנחנו לא רק אומרים "שמע ישראל" בשכתיים, אלא מנסים לחוש באמת שיש מישהו שמנהל את העולם בחכמה ובחסד.

ההכנה למלכות היא גם הכנה לחירות. כי כשמקבלים עליהם מלכות אמיתית וטובה, משתחררים מכל השעבודים הקטנים - לכבוד, לכסף, לתאוה, לכעס.

תקיעת השופר - קול העולמות העליונים

השופר הוא לא רק כלי נגינה. זהו קשר ישיר בין עולמנו לעולמות העליונים. הקול שיוצא מהשופר עובר דרך כל העולמות ומגיע עד כסא הכבוד.

בתקיעה - אנחנו מבטאים את השלמות שאנחנו שואפים אליה בשברים - אנחנו מבטאים את הצער על העבר ועל המרחק מהקב"ה בתרועה - אנחנו מבטאים את הזעקה מעומק הלב לעזרה

השופר מבטא את מה שהנשמה רוצה לומר אבל המילים לא מספיקות לזה. זהו קול שבל געגועים, של חרטה, של תקווה, של אהבה - הכל בבת אחת.

הבעל שם טוב אמר שתקיעת שופר אחת שיוצאת מהלב שווה לכל התפילות של כל השנה. כי הקול הזה הוא קול

כל אדם יכול

התשובה היא לא רק לגדולים או לצדיקים מיוחדים. כל אדם, בכל גיל, בכל מצב, יכול לעשות תשובה. הקב"ה מחכה לכל אחד ואחת.

לפעמים אנשים חושבים "אני כבר מבוגר מדי לשנות" או "אני חטאתי יותר מדי". אבל זה לא נכון. הלב הוא תמיד צעיר, הנשמה תמיד יכולה לחזור הביתה.

לסיום,

חודש אלול הוא אולי הזמן הכי יפה בשנה היהודית. זה זמן של חסד, של הזדמנויות, של תקווה. זמן שבו השמים קרובים לארץ והלב פתוח לשינוי.

"המלך בשדה" - זה לא רק משל, זה מציאות. הקב"ה באמת קרוב אלינו בחודש הזה, מחכה שנפנה אליו, מוכן לחבק אותנו בחזרה.

בחודש אלול אנחנו זוכרים מי אנחנו באמת - בניו ובנותיו של מלך מלכי המלכים. וכשזוכרים את זה, הכל הופך להיות אפשרי.

יהי רצון שחודש אלול הזה יהיה חודש של התעוררות אמיתית, של תשובה שמחה, ושל חיבור מחדש עם מי שאנחנו באמת.

"דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב"

משתמש בכוח הזה כמו אבא טוב, לטובת הילדים שלו.

גן עדן באלול

הזמן שגן עדן קרוב

יש מדרש שאומר שבחודש אלול שערי גן עדן פתוחים. זה לא רק מטפורה - זה ממש נכון. אפשר להרגיש את זה באוויר, בטבע, בלב של האנשים.

גן עדן זה לא רק מקום שבו הולכים אחרי המוות. זה מצב של נשמה - מצב של שלווה, של חיבור, של משמעות. ואת המצב הזה אפשר לטעום כבר כאן ועכשיו.

החזרה לעצמנו האמיתי

כל השנה אנחנו קצת "בגלות" מעצמנו. עסוקים, דואגים, רצים. באלול אנחנו יכולים לחזור הביתה - הביתה לנשמה שלנו, לעצמנו האמיתי.

זהו זמן לשאול את השאלות הכי עמוקות: מי אני באמת? מה אני באמת רוצה מהחיים? מה עשיתי עם הכשרונות שקיבלתי? איך אני יכול לתרום יותר לעולם?

התשובה כחיבור מחדש

לא תיקון אלא חיבור

המילה "תשובה" פירושה חזרה. לא תיקון של משהו שבור, אלא חזרה למקום שתמיד היה קיים - החיבור עם הקב"ה.

אפילו כשחטאנו, החיבור הזה לא נעלם לגמרי. הוא רק נחבא. תפקיד התשובה הוא לגלות מחדש את החיבור שתמיד היה שם.

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

דבורה הביטה מחלון הממוס על קווי החוף הזהובים של תל אביב. שלושים שנה באתיופיה, ועכשיו היא באה הביתה. בידיה המשיכה להחזיק את צרור התבלינים שאמא שלה ארזה לה - שייתנו טעם לחיים החדשים.

באולפן בקרית גת פגשה את יוסי מתוניס ואת מרים ממרוקו. כל אחד הביא איתו מטען של זיכרונות ומנהגים. יוסי סיפר על החג המרוקאי של המימונה, מרים הזכירה את השבתות של אמהות תוניסיה, ודבורה חלקה איתם את סיפור סדר הפסח האתיופי.

בבית הכנסת החדש של השכונה התאחדו כולם לראשונה.

דבורה שמעה את התפילה הספרדית של מרים מתערבבת עם הניגונים הרוסיים של רחל, ואת הקולות האתיופיים שלה מצטרפים למקהלה הייחודית הזו.

האמת היא שכל אחד שמר על המסורות שלו, אבל יחד הם יצרו משהו חדש - פסיפס צבעוני של מנהגים, טעמים וניגונים ששזור יחד לסיפור אחד גדול - סיפור הבית שבנו יחד בארץ הקודש.

פינת ההלכה

ליקוט הלכות לחודש אלול

(הרב מרדכי אליהו)

ימי רצון

לג. ארבעים יום שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים מסוגלים לתשובה יותר מכל ימות השנה כי הם ימי רחמים וימי רצון. ואף על פי שבכל השנה הקב"ה מקבל את בניו בתשובה, מכל מקום ימים אלו מובחרים ביותר, כי בראש חודש אלול עלה משה אל הר סיני לקבל לוחות שניות, וקבלת הלוחות היא אות והוכחה לכך כי ה' קיבל את תשובת ישראל ומחל להם על חטא העגל ושבירת הלוחות הראשונות. ונשתתה משה בהר ארבעים יום שבהם התפלל לה' שיסלח לעם ישראל. וביום הכיפורים אמר לו ה': "סלחתי כדברך" ונתן לו את הלוחות השניות, ומאז נקבעו ימים אלו כימי רצון, ונקבע יום י' בתשרי כיום סליחה ומחילה לישראל.

לד. האר"י ז"ל כתב על הפסוק "ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך", ר"ת אלול, לומר כי חודש זה הוא עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה, ורמז יש בפסוק שגם על השגגות צריך האדם לחזור בתשובה בחודש זה, כיוון שאדם נכשל בחטא בשוגג בגלל חטאים אחרים שעשה במזיד. (עיין לקשו"ע סי' קכ"ח).

לה. דורשי רשומות אמרו: "ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך" ר"ת אלול. (תשובה), וכן "אני לדודי ודודי לי", ר"ת אלול (תפילה), וכן "איש לרעהו ומתנות לאביונים", ר"ת אלול (צדקה). רמז ל"תשובה תפילה וצדקה" שצריכין להרבות בהם בחודש זה.

לו. "וידעת היום והשיבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים" מסביר ר' אלעזר ב"ר אבהו, ק, אם "ידעת היום" דהינו שתלמד תורה ותדע את הקב"ה, אז "והשבות אל לבבך" תוכל לשוב בתשובה באמת.

סליחות ושופר

לז. נהגו הספרדים להתחיל בסליחות מב' אלול עד יום הכיפורים. ואשכנזים מתחילים לפני ראש השנה ועיין לקמן הלכות סליחות (עיין רמב"ם, הל' תשובה פ"ב ה"ו, ז).

לח. בשעת אמירת הסליחות יש מהספרדים שנוהגים לתקוע תשר"ת בעת אמירת י"ג מידות. ויש נוהגים לתקוע בקדיש לפני "תענו ותערתו" ויש שאין תוקעים כלל.

לט. האשכנזים נהגו לתקוע בשופר מר"ח אלול עד יום הכיפורים. ותוקעים אחרי תפילת שחרית. יש תוקעים מיום א' דר"ח ויש מיום ב'. אם לא שמעו תקיעה בשחרית ישמעו בערבית (עיין טור תקפ"א. משנ"ב ס"ק ג). ולכל הדעות אין תוקעים בערב ראש השנה כלל (כה"ח שם ס"ק יג).

מ. תוקעים בשופר בחודש זה כדי לעורר את העם לתשובה, כי כן הוא טבע השופר לעורר ולהחריד, כמו שנאמר: "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (עמוס ג ו). ותוקעים גם כדי לערבב השטן. טעם נוסף לתקיעות הוא שבר"ח אלול עלה משה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה לאמר: "משה עלה להר". כל זה כדי שבני ישראל לא יטעו שוב במספר הימים כמו שטעו בתחילה ועשו עגל. והקב"ה נתעלה באותו שופר שנא': "עלה אלקים בתרועה" (פרד"א הובא בטור תקפ"א ועיין למשנ"ב ס"ק ג).

מא. האשכנזים נוהגים החל מר"ח אלול לומר מזמור "לדוד ה' אורי וישעי" (ראה מד"ר ויקרא כ"א, ועיין מ"ב תקפ"א ס"ק ב' ה). יש אומרים בשחרית בלבד ויש אומרים גם במנחה ויש אומרים אותו גם בערבית. הנוהגים כגאון (במעשה רב נג) לא אומרים כן. אלה שאינם אומרים מזמור זה כדאי שיאמרו פרקי תהילים אחרים. הספרדים אומרים מזמור זה אחרי התפילה במשך כל השנה (מורה באצבע אות ל"ז).

צדקה

מב. "צדקה תציל ממות", ובודאי מצילה מהרבה דברים רעים אחרים על כן טוב ליתן צדקה בכל עת ובמיוחד בחודש אלול.

מג. הנותן צדקה בכל השנה כולה לא יתן יותר מחומש מנכסיו. אך הנותן צדקה על מנת לכפר על חטאיו יכול לתת יותר מחומש.

תיקונים בחודש אלול

מד. יש נוהגין לומר תהלים בצבור או ביחיד בימים אלו, כיוון שיש בכוחם של מזמורי תהלים להכניס בלב האדם אהבת ה' ויראת שמים. ונוהגים לומר עשרה מזמורים בכל יום, כדי שיוכלו לגמור את כל ספר תהלים פעמיים עד ראש השנה, שיש בהם מזמורים כמנין "כפר" (מטה אפרים סי' תקפא סע' ח מ"ב ס"ק ג).

מה. נהגו חכמי ירושלים ללמוד "ספר תיקוני זוהר" כל יום כפי יכולתם. העיקר בזה להתחיל בראש חודש אלול ולסיים ביום כיפור את שבעים התיקונים. יש נוהגין לסיים את הספר לפי החלוקה בספרים המודפסים לפי ימי החודש אך אין חלוקה זו מחייבת. (כה"ח תקפא ס"ק ז).

מו. יש נוהגים לכתוב מכתבי ברכה בחודש אלול שבהם מברכים איש את רעהו להכתב ולהחתם בספר חיים טובים. ויש המוסיפים ברכה זו בכל מכתב שכותבים בימים אלו. ותכלית עניין זה לקבוע בליבנו את התפילה על חברינו ולא רק על עצמנו, ולהרבות אהבה ואחוה שלום ורעות (מטה אפרים סי' תקפא סע' ט. עיין כה"ח שם ס"ק חי ובאר היטב שם ס"ק י).

מז. אנשי מעשה נוהגין לבדוק בחודש זה תפילין ומזוזות שלהם ולתקן את הטעון תיקון (מט"א י).

מח. טוב וישר בכל לילה ולילה מראש חודש אלול עד יום הכיפורים לפני השינה שיפשפש אדם בדרכיו ובמעשיו לראות אם טובים הם אם לאו. ואם מעשיו טובים, יחשב במה אפשר לשפר אותם. ואם לאו - "יעזוב רשע דרכו", יאמר "וידוי" וישוב אל ה'. ובאמת שצריך האדם לעשות כן בכל לילה ולילה מלילות השנה כמעשה הצדיקים שנקראו "מארי דחושבנא", ולפחות ישתדל לעשות כן בארבעים יום אלו (דברי החיד"א במורה באצבע רמג, הובאו בכה"ח תקפא ס"ק כד).

מט. בכ"ה אלול החלה בריאת העולם, ובראש השנה נברא אדם הראשון. בו ביום חטא ונידון ונמחל לו. לכן טוב לקרוא מכ"ה אלול עד ראש השנה את פרשת הבריאה, בכ"ה באלול יקרא מ"בראשית" עד "יום אחד", ובכל יום יקרא פרשת הבריאה השייכת לאותו יום עד ראש השנה שבו יקרא פרשת יום השישי (כה"ח שם ס"ק כא. ברכי יוסף סי' תקפא סע' יט).

נ. ראוי שילמדו התוקע והמקריא קודם ראש השנה את הלכות התקיעה והשופר שידעו לבדוק את השופר אם כשר הוא. וגם אם תהיה טעות בתקיעות - ידעו כיצד לתקן, מתי יש לחזור ומתי לא, ואם צריך לחזור, מהיכן צריך לחזור וכדו' (ועיין משנ"ב תקפא ס"ק יא וכה"ח טל).

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20

מתוך: ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן ומתוך ע. קורח סערת תימן

קארה (מתלמידי המהרי"ץ). קבע את ישיבתו בבית הכנסת אלשיך ושם לימד תורה לרבים. חי במקביל לתקופת כהונתו של הרב הראשי ר' סליימאן קארה ולא אחת חלק עליו, אך תוך שמירה הדדית אחד על כבוד האחר. מספרים שלשעוריו המרתקים היו נקבצים המוני תלמידים עד כדי ישיבה בחצר בית המדרש. מאחר והיה רגיש מאוד בעניין הגשת סיוע, סעד וצדקה לעניים - דאג להקים מקום אכסניה בצמוד לבית המדרש לטובתם. בגין קרבתו, מעורבותו הייתה במישורין במתן סיוע ובפיקוח על כך. דאג לספק מזון וארוחות לכל דורש, אם באופן אישי או באמצעות פניה לסיוע מצד הקהילה. כתב מספר חיבורים, ביניהם פירוש על התורה, שלוש מגילות והגדה שלפסח, מקבץ של שו"תים ופסקי הלכה בעניינים שונים ומגוונים, וקיצור הלכות בסדר נשים על פי הרמב"ם עם פירוש מקוצר.

בגיליונות הקודמים כתבתי על מספר תלמידי חכמים מפורסמים למשפחת קארה. בפרקים הבאים אכתוב על רבנים ממשפחת קורח, מהחשובות והמפורסמות בתימן, שהטביעו חותם חשוב בתולדותיה. נספר על שושלת הרבנים החל מר' יוסף, דרך בנו ר' חיים, עבור לנכדו ר' יחיא, לנין ר' שלום, וכלה בבן משפחתו ר' עמרם קורח, שהיה הרב הראשי האחרון ליהודי תימן וכלה בצאצא האחרון ר' יוסף.

ר' יוסף בן שלום קורח הראשון- נולד בשנת 1795 ונפטר בשנת 1886 בן 91. היה מחשובי הרבנים בתקופתו. לימד תורה והעביר שעורים בבית הכנסת שרעבי שבצנעא. הוא הקפיד ללמד את תלמידיו מידי יום ביומו משניות עם מפרשים ואחר כך התפנה ללמד תינוקות של בית רבן מקרא ותרגום.

ר' חיים בן יוסף קורח- נולד בשנת 1824 ונפטר בשנת 1914 בן 90. למד תורה אצל אביו ואצל הרב ואב בית הדין ר' יוסף

הפעילות הכלכלית בתימן: מלאכות שהחזיקו בהן היהודים

מאת דוד חוברי

(כל הפרקים העוסקים בנושא הנ"ל לאורך כל הגליונות לקוחים מספרו של הרב יקאפח "הליכות תימן")

בפרק זה נמשיך לסקור את מכלול המלאכות המגוונות בהן החזיקו יהודי תימן מדורי דורות, שגרמו בכך לתלותם המוחלטת של המוסלמים בבעלי המלאכה היהודיים.

מתקן כלי חרס: בעל מלאכה זה התמחה בתיקון כלי חרס שנסדקו או נשברו ובפרט כלי קיבול גדולים ויקרים ששווה כלכלית לתקנם. על פי רוב מומחה זה הכריז על מלאכתו ברחובות בקול רם, ואנשים שהיו מעוניינים בשכירת שירותיו הוציאו את כלי החרס הפגומים שברשותם החוצה. הלה שלף החוצה את כלי עבודתו, התיישב מחוץ לבית, והתרכז בעבודתו האומנותית באיחוי, הדבקה ואיטום הכלי השבור או הסדוק.

מייצר כלי ניפוי וסינון: מומחה זה ייצר כלי סינון בדרגות שונות לצורך שימוש ביתי, החל בניפוי קמח מתולעים וחרקים שהצריך חורים זעירים, וכלה במסננות עם קטרי חורים שונים בהתאם לצרכי השימוש היומיומי במטבח היהודי. מומחה זה היה משרה פסי עצים דקים במים למשך מספר ימים כדי לרככם. משהתגמשו דיים היה מעגלם ומהדקם בקצוות. לאחר יצירת המסגרת המעוגלת הצמיד לכל קוטר העיגול יריעת עור שננעצה בתוך מסמרי עץ שנדפקו בעוד מועד לתוך עובי המסגרת. לאחר מתיחתו המוחלטת של העור חורר המומחה את העור בעזרת כלי מיוחד שהיו נעוצים בו מעין מחטים. גודל החורים היה בהתאם לקוטר המחטים ובהתאם לייעודה של הנפה או המסננת.

מנקה בורות: כידוע לא הייתה מערכת אספקת מים מרכזית בתימן באמצעות צינורות, ולא מערכת ביוב משותפת. כל אחד כרה לעצמו בתוך תחומי מגרשו הפרטי את בור השופכין אליו נוקזו מי הקולחין ומי הדלוחין הביתיים, כמו גם באר מים פרטית או בור מים לאיסוף מי הגשמים. מידי מספר שנים, ובמיוחד לאחר שנות בצורת, היו מצטברים משקעים לא רצויים בתחתית בור מים, או שהביוב כבר הגיע לשיאו והיה צורך לנקות את הבורות. בעל מלאכה זה היה מסתכן בעבודתו לפי שהיה צריך לרדת לעומק רב מבלי שהיו בידיו אמצעי בטיחות כמקובל היום אלא השתלשלות בחבל בלבד.

יצרן יינות וערק: אף על פי שמרבית היהודים ייצרו את היין והערק לצורך שימוש אישי בעצמם הרי שהיו כאלה, ובמיוחד מיעוטי היכולת, שלא היה סיפק בידם לייצר לעצמם כמות שנתית בעונת הבציר ולפיכך נזקקו לשירותיו של היינן ויצרן הערק. לבעל מלאכה זה היו בדרך כלל כלים יותר גדולים בנפחם לצורך ייצור מסחרי. יש לציין שאת היין הקפידו לייצר מענבים בלבד ללא שום תוספת כלשהי, כדי לעמוד בקריטריון ההלכתי המחמיר שקבע הרמב"ם על מנת שלא ייפסל היין לקידוש. את הערק יצרו מענבים וצימוקים כדי לשמור על איכותו הגבוהה.

מבקע עצים: היות ובתימן לא הייתה אספקת גז לצורך בעירה והסקה, הרי שהשתמשו בחומר הבעירה הזמין מקדמת דנא והוא עצים. את גזעי העץ הגדולים סיפקו הערבים מהיערות שבסביבה באמצעות הובלתם על גבי גמלים עד לפתח הבית. אז היה מזמין בעל הבית אליו הביתה את המבקע, שחתך וגזר את בולי העץ לגדלים משתנים בהתאם לצורך הנדרש בהסקת התנורים.

יצרן סבונים: יצור הסבונים נעשה מחלב בהמות שנשחטו מידי יום. תהליך יצור זה היה לווה בתוצר לוואי של ריח רע, ולפיכך יצרנו הקפידו לעשותו בשעות הלילה המאוחרות כשכולם ספונים בבתיהם. ליצרנים מקומיים אלה קמו מתחרים בתקופה התורכית, עת הותר לייבא מחו"ל את הסבון התורכי.

יצרן סנדלים: בשונה מעמיתו הסנדלר שייצר נעליים, רצען זה התמחה בהכנת סנדלי הליכה לשימוש יומיומי. היו אלה סנדלים שיוצרו מעור שוורים עבה במיוחד, ויועדו להליכה ממושכת שהייתה נפוצה מאוד בתימן. שהיהודים הקפידו לנעול סנדלים אלו רק בימות החול, בעוד שהערבים נעלו בכל ימות השבוע.

יצרן זפת: מומחה זה ידע להפיק את העטרן ממיני שיחים מצויים בתימן מהם הכין את חומר הזיפות. היה זה נזל שחור וצמיג בעל ריח לוואי חריף ודוחה. בחומר זה השתמשו למריחת הדלתות והחלונות העשויים עץ. ציפוי זה הגן על העץ הן מחרקים מזיקים והן מרטיבות מי הגשמים שעשויה לבקע את העץ. היו ערבים שהשתמשו במריחת חומר דוחה זה לאורך רגלי הגמלים על מנת למנוע עקיצות מחרקים מוצצי דם, כמו גם לריפוי מחלות עור בבעלי החיים.

קובה

(מתוך האתר: אימהות עבשלות יחד)

רשימת מרכיבים:

לגילוי לקובה

לקובה

« קורט קורט סאלו לחור וזאל
 « 1 קל פפריקא ומרק
 « 1 קל שמן
 « רבץ צבור פצוצאיד ובוסבור קצוצים
 « חצי קילוגרם בלר בקר טחון
 « 1 כפית בברט
 « 1 יחידה בל אדוא קצוא ומטאון

« 1 ורבץ כוסות מיס מברבץ
 « רבץ כפית מלח
 « קורט קורט סאלו לחור
 « 2 כוסות סולת

לדוטב הקובה

- « 2 ליני לוק כמל
 « רבץ כוס אימון
 « 3 יחידות גצר מקולף וזמק ארבעים
 « 150 גרם דלעות חמטב אקוביות
 « 3 יחידות סארי גבזוים
 « 1 יחידה בגל מאורד
 « 2 כמות רסק זאבניות
 « חצי כפית מאח
 « 1 כפית מיק זוף
 « 1 כף פהריקה מתקד
 « 6 כוסות מים רותמים
 « 2 יחידות זאבניות מאורדות

אופן הכנה:

- « אסולת אורבה בקצרה אורבה ולפניה בצד..
 « אמזויו אקחת בגל אמתק אקוביות קטנות אמאן אלים בקצרה זם לאר פאזרבים ווצ אקחת כל פזם
 מאכסולת זל כך פיד אלטח אפיתר אמאזות בלר ואסאור אכדור..
 ארניה זל לל טיפס אמזומילא ידבקו..
 « ארטה אמאן בגל זד אלקיסות ארוסיף 3 גבזוים סארי ופאזר ופדלזות אמאן 5 דקות
 « ארוסיף זאבניות ופהרלינים אורבה ואז ארוסיף רסק ופמים ואורבה אבלל 30 דקות
 « אמזוך טיפס זם מוזך פירה את פדלזות
 « ארוסיף את פקובות בודניות אבלל זוד 30 דקות מדי פזם אנזר את פסוי
 « אקבלו כוסברה ואפזר ואם זלי סארי.

בזכרי על משכבי

ר' יהודה אבן בלעם

בְּזִכְרִי על מִשְׁכְּבִי זְדוֹן לִבִּי וְאֲשָׁמִיו
 אֶקְוֶמָה וְאֶבֹּאֶה אֶל בֵּית אֱלֹקֵי וְהִדּוּמִיו
 וְאָמַר בְּנִשְׂאֵי עֵינַי בְּתַחֲנוּנַי אֲלֵי שָׁמַי
 נִפְלָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו

לָךְ אֵלֵי צוּר חִילִי מְנוּסָתִי בְּצַרְתִּי
 בָּךְ שֹׁבְרִי וְתַקְוֹתֵי אֲיִלוֹתֵי בְּגָלוֹתֵי
 לָךְ כָּל מִשְׁאָלוֹת לִבִּי וְנִגְדָדָךְ כָּל תַּאֲוֹתֵי
 פְּדֵה עַבְדְּךָ לָךְ צוּעֵק מִיַּד רוֹדְיוֹ וְקָמִיו

נִפְלָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו

עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי בְּקִרְאֵי מִן הַמִּצַּר
 וַיִּנְדַע בְּעַמִּים כִּי יִדָּךְ לֹא תִקְצַר
 וְאֵל תִּבְזֶה עֲנוֹת עֲנֵי צוּעֵק מִתַּגְּרֵת צַר
 אֲשֶׁר פָּשַׁעְיוֹ לָךְ מוֹדָה וּמִתְנוּדָה עַל עֲלוּמָיו

נִפְלָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו

מה יתאוּנוּ וַיֹּאמֶר מַה יִדְבַּר וַיִּצְטַדֵּק
 יִצִּיר חוֹמֶר אֲשֶׁר תִּשׁוּב גְּוִיָּתוֹ כְּאֶבֶק דָּק
 מַה יִּתֵּן לָהּ הָאֵדָם כִּי יִרְשַׁע וְכִי יִצְדֵּק
 הֲלֹא מִלְּוֹ וּמִמְּעַלְוֹ פְּתוּכִים בְּסֶפֶר יָמָיו

נִפְלָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו

הצוֹת לִיזָה לָהּ קָמוּ עֲבָדֶיךָ בְּמַהֲלָם
 זְכוֹת אֲבוֹת לָהֶם תִּזְכּוֹר וְאֵל תִּפְּן לְמַעַלְלָם
 קִנְיָה עֲדַתְךָ כִּימֵי קֶדֶם קְדוֹשׁ יַעֲקֹב גְּאֻלָּם
 וְהַנְּשֵׂא הָאֵל עוֹשֶׂה הַשְּׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו

נִפְלָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו

לצפייה בסליחות
 בכותל המערבי
 סרקו את הקוד

מרכז מורשת
הרמב"ם
Maimonides
Heritage Center

חווית סליחות טבריינית

במרכז מוקלט הרמב"ם

700 ש"ח	עד 35 משתתפים בקבוצה	הדרכה (סיור 4 שעות)
25 ש"ח למשתתף	ביקור בתערוכה וצפייה בסרט	כניסה למרכז מורשת הרמב"ם
38 ש"ח למשתתף	תשלום לפי מינימום 40 תלמידים	שייט/אקוואה כף בכנרת
1200/1700 ש"ח	תחנת משחק במהלך הסיור, כ-20 דק' (עד 4 סבבים)	שחקן לאורך המסלול
החל מ 2000 ש"ח	כולל הגברה ותאורה, תלוי במספר הנגנים המחיר משתנה בהתאם למספר הקבוצות	מופע פיוטי סליחות
20 ש"ח למשתתף		סדנת רפואה טבעית וצימחי מרפא על פי שיטתו הפילוסופית של הרמב"ם

* המחירים ניתנים לשינוי בהתאם לבקשת המזמין
** תינתן 20% הנחה לחיילים, אזרחים ותיקים, גמלאים
ניצולי שואה ומשפחות שכולות בהצגת תעודה

כל הפעילויות ניתנות למימוש בגפ"ן! טיול בצפון 15975

לפרטים נוספים ולהרשמה: שלמה כהן - 055-5563688

מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל בשיתוף
תורהנוער סניף אורי לציון וגרעין בית המדרש אורות הרשב"י
מזמינים את הנוער ל-

הכנה לחובבי אלה

התוועדות • ניגונים • מלווה מלכה

מוצש"ק 'ראה'

כ"ט באב ער"ח אלול

בשעה 21:30

הרותם 4, קרית ראשון

-כיבוד חלבי-

תשובת הכלל ופרט וכלל
הרב שניר שחר, רב בית המדרש

צח חכים
ונגנים

הפינה לצעירים

תפוזרת לחודש

א	ל	ו	ל	צ	ת	ט	ד
ג	ש	ח	ט	ג	ש	ה	ו
י	ד	ו	צ	ג	ו	ר	ד
ל	צ	ג	פ	ת	ב	ה	י
ד	ר	כ	צ	ר	ה	א	ל
ו	ר	ג	ג	ל	ע	ע	י
ד	כ	פ	ר	ה	ג	ג	ב
י	ס	ל	י	ח	ו	ת	ה

כפרה
אני לדודי
דודי לי

אלול
שופר
סליחות
תשובה
טהרה

חודש אלול הוא חודש של חילופי צונות. אנחנו צוברים מהקץ לחודשי החורף. יחד עם השנוי מגיעה גם התכנסות אל תוך הבית. בניגוד לאביב שבו הכל פורח, בסתיו העלים נושרים. בחודש זה גם אנחנו יכולים להישל מעלינו כל מה שאנחנו לא רוצים שיהיה חלק מאיתנו בשנה החדשה.

להרדף חטאות, מחטבות לא טובות על צצאנו, דיבורים לא נכונים והרגלים שאנחנו לא באמת רוצים שימשיכו איתנו.

בחודש זה אנחנו יכולים להרגיש קרובים לה'. להתקדם ולהתחדש. להרגיש איך הנשמה שלנו מתעוררת והרבה פעמים השקבלות להיות טובה יותר, יותר מצוות, יותר מעשים טובים, יותר תפילות וחסד.

שנצכה לשנה טובה ומתוקה

.....
הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל:

edotlyeladim@gmail.com

אומנות בסריקה

יצירה גפלטלינה
חיפושית על עלה
סרקו את הקוד